

УДК 81'1

Жаборюк О.А., Жаборюк І.А.

МОВА, МИСЛЕННЯ ТА МИСТЕЦТВО (діалектика взаємовідношень)

Стаття присвячена питанню взаємовідношень між мовою, мисленням та мистецтвом, починаючи з витоків їх зародження у первісної людини і до сучасного етапу їх розвитку. Основним висновком статті є те, що точки перетину та специфіка мови і мистецтва зумовлені типами форм мислення, які домінують у кожному з цих явищ.
Ключові слова: мова, мислення, мистецтво, предикативність, предикація.

Жаборюк Е.А., Жаборюк І.А. Язык, мышления и искусство (диалектика взаимоотношений). *Статья посвящена вопросу взаимоотношений между языком, мышлением и искусством, начиная с истоков их зарождения и по современный этап их развития. Основной вывод статьи заключается в том, что точки пересечения, и специфика языка и искусства обусловлены типами форм мышления, которые доминируют в каждом из этих явлений.*
Ключевые слова: язык, мышление, искусство, предикативность, предикация.

Zhaboruk O.A., Zhaboruk I.A. Language, Thought and Art (dialectics of relationship) *is dedicated to the problem of relationship between language, thought and art, beginning with the primitive society up to the present stage of their development. The main idea of the article is that common as well as specific features of language and art are determined by the forms of thought that dominate in either of these phenomena – predicativeness or predication, and by the dialectics of the relationship of the latter.*
Key words: language, thought, art, predicativeness, predication.

Наявність певної співвідносності між мовою і мисленням, з одного боку, та між мовою і мистецтвом, з іншого, є практично незаперечними фактами сьогоденної науки. Вони визнаються не лише переважною більшістю мовознавців (В.З. Панфілов [9, 3], П. С. Попов [11, 7] та ін.), але й представниками споріднених із лінгвістикою дисциплін – антропологами, філософами, мистецтвознавцями та діячами культури. «Мислення та мовлення – діалектична єдність» - ось так, наприклад, назвав одну із глав своєї монографії антрополог А.Ф. Анісімов [2, 19]. «Мислення та мова – неподільні...», відзначає інший відомий антрополог П.Ф. Протасєня [12, 37]. Що ж стосується взаємозв'язку між мовою та мистецтвом, то і філософи і мистецтвознавці одностайні в тому, що відношення між ними не пряме, на відміну від взаємозв'язку мови й мислення, а опосередковане. «Мистецтво як і мова, - відзначає В.І. Самохвалова, - є вираженням мислення...» [15, 12]. Аналогічну думку висловлює й відомий французький антрополог та лінгвіст К. Леві-Строс, стверджуючи, що і мова, і культура, з мистецтвом включно, «розвивались декілька тисячоліть, і цей розвиток відбувався паралельно в мисленні людей» [7, 67]. Подібної точки зору дотримується й В.З. Панфілов [10, 46]. При цьому чимало філософів та мистецтвознавців, не говорячи вже про лінгвістів¹, вбачають спільність

¹ Тракткування мистецтва як мови вперше було введено в науковий обіг О.А. Потебнею (Цит. За В.І. Самохвалою [15, 12-13]).

між мовою та мистецтвом саме в їх комунікативній функції, трактуючи мистецтво як своєрідне знаряддя спілкування (Л. Толстой, цит. За Л.О. Сморгжем [16, 187], [18, X]). В.І. Самохвалова, висловлюючи аналогічну думку, посилається на таких дослідників, як К. Кроче, Е. Касіреп, Е. Гомбріх, Р.Г. Колінгвуд та ін. [15, 12-13].

Незважаючи на те, що проблема взаємозв'язку між мовою, мисленням та мистецтвом протягом тривалого часу була об'єктом пильної уваги дослідників, ряд важливих аспектів цієї проблеми до цього часу залишається нерозв'язаним. У першу чергу це стосується взаємозв'язку між мовою та мисленням, який, за словами П.Ф. Протасені, є «надзвичайно складний, багатогранний і багатий на відтінки» [12, 37]. «Зв'язок між мовою та мисленням, - конкретизує цю думку В.З. Панфілов, - їх взаємодія визнається в самих різних лінгвістичних і філософських напрямках. Проте питання про характер цієї взаємодії, про роль, яку відіграє кожне з цих явищ у процесі їх взаємодії, продовжує залишатися дискусійним і вирішується з принципово різних позицій» [10, 18].

Що стосується взаємозв'язку мови і мистецтва, то характер взаємовідношень між ними теж остаточно не визначений, звідси – розмитість та суперечливість цієї проблеми.

Мета цієї статті – спробувати розкрити механізм взаємозв'язку мови, мислення і мистецтва як єдиної системи духовної діяльності людини, прослідкувати специфіку цього взаємозв'язку, починаючи з витоків його формування у свідомості прадавньої людини.

Теоретичною базою, з позицій якої ми підходитимемо до висвітлення цієї проблеми, є сформульована нами теорія логіко-граматичної динаміки, наріжним каменем якої є поняття «предикативність» і «предикація» та діалектика взаємовідношень між ними. Ці поняття лежать в основі процесу віддзеркалення людиною дійсності і, як такі, слугують базою для всіх видів її духовної діяльності.

Під **предикативністю** ми розуміємо форму віддзеркалення (мислення), яка втілює у собі найдревніший процес синтезування об'єктивного з суб'єктивним, зовнішніми виявами якого є висловлення, жести, певні емоції, а також, не в останню чергу, - художня діяльність людини².

При цьому термін «предикативність» (від лат. «проголошувати», «розказувати», «вказувати») виник як своєрідна данина традиції, згідно з якою вербальні вияви віддзеркалення – і цілком слушно – вважаються найсуттєвішими його виявами.

Предикація – це свого роду «квінтесенція» процесу віддзеркалення. Вона є формою мислення сучасної людини – засобом вираження **конкретної елементарної думки**. Предикація розвинулася на базі предикативності, з її надр, - найдавнішого і найпростішого засобу віддзеркалення дійсності – у результаті когнітивного розвитку людського мислення.

На самому ранньому етапі свого розвитку в мисленні панувала виключно **предикативність** – синкретичне, дифузне віддзеркалення дійсності на рівні

² Трактуючи мистецтво як мови вперше було введено в науковий обіг О.А. Потебнею (цит. За В.І. Самохваловою [15, 12-13]).

уявлень, які не виходили за межі конкретної ситуації. Цей період називається в антропології наочно-дійовим і відноситься до раннього неоліту (Д.В. Бубрих, цит. За А.Ф. Анісімовим [2, 49-50]). За характеристикою П.Ф. Протасені, це був період, коли «форми свідомості ще не віддиференціювалися одна від одної» [12, 87]. Ці особливості мислення не могли не позначитися на таких його зовнішніх виявах, як «мова» та «мистецтво», а точніше, – мовлення та зображувальна діяльність [1, 84], які розрізнялися між собою лише зовнішньо, фактично ж були одним і тим же – цілісним віддзеркаленням конкретного «чуттєвого образу». Нерозчленовані висловлення первісної людини, за характеристикою О.О. Потєбні, були «вказівкою на **ЧУТТЄВИЙ ОБРАЗ**, у якому немає ані дії, ані предмета, взятих окремо, але все це в неподільній єдності» (цит. за П.Ф. Протасенею [12, 70-71]). Первісне мистецтво теж було нічим іншим як цілісним безпосереднім віддзеркаленням чуттєвого образу і відзначалося максимальною наближеністю до зображуваного предмета [4, 248].

Отже на первісному етапі розвитку мислення, мова та мистецтво ще не набули ані своїх специфічних форм, ані свого конкретного змісту, а просто безпосередньо віддзеркалювали синкретичне, дифузне первісне мислення, у якому чуттєве, емотивне та когнітивне ще не відокремилися одне від одного, а виступали як єдине ціле. Невипадково окремі мистецтвознавці висловлюють сумнів з приводу доцільності застосування до цього періоду розвитку зображувальної діяльності людини терміну «мистецтво» [1, 84].

Значною віхою в еволюції мислення, а разом з ним – еволюції мови й мистецтва, став розвиток абстрактного мислення, початком якого вважається асоціативне усвідомлення близькості певних предметів між собою та розвиток асоціативної пам'яті. Значний внесок у цей процес зробила, на нашу думку, зображувальна діяльність, яка, завдяки намаганням первісної людини якнайточніше передати зображуваний предмет, поступово витісняє з мислення дифузність і робить його чітким, «картинним».

У мові цей процес знайшов вираження у відриві слова-висловлення від конкретної ситуації і розповсюдженню його на низку асоціативно пов'язаних між собою предметів. Слід відзначити, що на перших порах асоціативні зв'язки мали швидше випадковий, аніж сутнісний характер і значно відрізнялися від концептів у сучасному розумінні цього слова. На це, зокрема, вказує Л. Леві-Брюль, який на прикладі вивчення мов племен Океанії та Австралії, які знаходились на початковому щаблі свого розвитку, дійшов висновку, що класифікаційні критерії первісних людей значно відрізнялися від сучасної людини [6, 91]. Важливо відзначити те, що в цей період «слово» втрачає «вагу предмета» (обтяженість конкретним предметом) і древня людина починає маніпулювати словами так само легко, як інструментами праці – поєднуючи їх між собою, експериментуючи, створюючи при цьому якісь нові, часто-густо фантастичні образи. Формуються передумови для розвитку фантазії.

Цей етап знаменує собою початок диференціації форм свідомості – формування суто мисленнєвої форми (предикації) на базі чуттєво-емоційної (предикативності). З'являється якісно нова одиниця мислення – поняття,

яке, хоч і значно відрізняється за своїм змістом та об'ємом від сучасного, та все ж було справжнім провісником сучасного мислення.

Відшарування мисленнєвої форми свідомості від чуттєво-емоційної зумовило відрив мови від видів мистецтва, у основі яких лежало чуттєво-емоційне сприйняття дійсності, зокрема від музики та живопису. Цей період розвитку мислення охоплює в часових вимірах середній та пізній палеоліт. «Що ж стосується більш конкретного уявлення про час зародження мови слів, то тут, ... - як слушно вказує П.Ф. Протасеня, - необхідно уникати непритаманної цьому явищу хронологічної точності. Було б утопізмом, - завершує цю думку дослідник, - ставити собі за мету віднайти дату її (мови) народження» [12, 59].

Та відірвавшись одна від одної, ці форми свідомості – мисленнєва (предикація) та чуттєво-емоційна (предикативність) – продовжують взаємодіяти між собою, але вже на якісно новій основі. Так, слово, його зміст, стає таким же подразником органів чуття, як і певна дія чи конкретний предмет [12, 118-119]. Вільне маніпулювання поняттями (гра словами) та вплив результатів цього на чуттєво-емоційну сферу людини, створює передумови для виникнення нового жанру мистецтва – літератури. Маніпулювання словами, яке призводить до утворення фантастичних образів, не могло не вплинути на образотворче мистецтво, яке вдосконалюється не лише технічно, але й змістовно: людина починає зображувати не лише світ реальний, але й уявний світ, утворений фантазією. Це ж, по суті, означало початок моделювання світу, інакше кажучи, - зародження мистецтва у сучасному розумінні цього терміну.

У свою чергу, мисленнєва (когнітивна) сфера не лише впливає на почуття, вона починає збагачуватись за рахунок почуттів, живитися ними.

Наділене абстрактною силою, мислення не вдовольняється лише «обробкою» предметної сфери та сфери природи, а починає робити понятійні «знімки» з відношень прадавнього суспільства (наприклад, з відношень між членами роду, свідченням чого є фонетична близькість слів, які позначають ці відношення у мовах індоєвропейського походження), а пізніше – і з найпростіших етичних норм примітивного суспільства. Так поступово формується база для утворення в мові слів з абстрактним значенням. Більш-менш чітке усвідомлення певних форм суспільного життя та певних етичних норм поступово починає втілюватись і в образотворчому мистецтві (статуетки – символи матріархату, наскальні малюнки з зображенням побутових та ритуальних сцен).

Однак процес формування мислення відбувався не хаотично, він був повністю підпорядкований законам природи, часткою якої була й сама людина. Саме це слугувало гарантом правильності віддзеркалення у свідомості людини оточуючого світу, що, у свою чергу, було гарантом її виживання та подальшого розвитку. Мислення людини корегувалося і направлялося самою природою – циклічністю процесів, які в ній відбуваються, її єдністю [12, 85; 93]. Поступово відшліфовуються асоціативні зв'язки між предметами, вони починають усе точніше віддзеркалювати природу, наближаючись до її сутності. Поняття, за своїм змістом та об'ємом, усе більше стають схожими

на сучасне концептуальне усвідомлення світу, закладаються передумови для формування таких загальних концептів як буття, субстанціальність, властивість тощо.

Це, у свою чергу, направляє структурування природної мови – слова підсвідомо групуються концептуально, набираючи певних морфологічних обрисів. Зароджуються частини мови³. Очевидно, саме в цей час – час формування абстрактних концептів – від мови «відривається» поняття кількості (а воно, за свідченням багатьох дослідників, було одним із перших абстрактних понять [12,111]) і укладається в систему специфічних відношень, закладаючи таким чином фундамент для розвитку математики.

Під тиском життєвих обставин – необхідності передати достовірну інформацію – маніпулювання з поняттями (у мові це відповідає послідовному сполученню слів) теж підсвідомо вбирало в себе закономірності природи, імітуючи її та імітуючи діяльність людини з об'єктами природи. «Дії, ...перш ніж стали виконуватись на символах, - відзначає Ж. Піаже, - виконувались на об'єктах» (цит. за Ю.С. Степанковим [17, 234-2325]). Отже, найперші синтаксичні структури, це, найвірогідніше, координація та комплементация, були, по суті, нічим іншим як моделюванням у свідомості людини її практичної діяльності, а пізніше – закономірностей природного світу.

Усе це заклало передумови для революційного прориву в розвитку мислення, який було здійснено завдяки появі у ньому якісно нової форми – структури предикації. Адже ця структура, сутність якої полягає у вираженні специфіки існування концепту субстанціальності (або ж специфіки існування відношень між двома чи більше концептами субстанціальності) у часі та просторі, як за формою, так і за змістом є нічим іншим як аналогом будови світу – процесу, його концептуальною моделлю. У своїй діалектичній гнучкості, пластичності, вона імітує саму матерію, поєднуючи у собі такі діалектичні суперечності як загальне та конкретне, цілісність та дискретність, єдність сталого та плинного тощо [5, 122-123]. У цій своїй якості предикація (у логіці їй відповідають терміни «судження» чи «пропозиція») здатна передавати абсолютно усі події, які відбуваються в навколишньому світі. Завдяки цій структурі мислення остаточно втрачає свою первісну синкретичність та аморфність, набирає чітко-окреслених контурів. Звичайно ж, ця форма мислення не могла не відбитися й на природній мові, у якій з її появою пов'язаний остаточний процес структурування мови. Завдяки цій структурі мова здійснює перехід від кількісного розвитку, який йшов по лінії номінації⁴, до якісного, який передбачає декілька-разову «обробку» вже наявного лексичного та структурного матеріалу з метою якнайповнішого забезпечення запитів мислення. Одним із найбільш значущих моментів цього переходу було утворення на базі частин мови відповідних членів речення. Це дало змогу

³ Див.: О.А.Жаборюк «Проблема психогенези крізь призму теорії логіко-граматичної динаміки» //Мовознавство. - К. , 2009. – НАН України. - №6. – С. 3 -15.

⁴ У слаборозвинених народів один і той же предмет має багато синонімічних назв у залежності від типу його природних виявів та ролі, яку він виконує в житті племен [12, 107; 6, 261].

структурі предикації стати повноцінним засобом вираження думки, а точніше – конкретної елементарної думки [5, 85], [3, 96].

Досить близько підійшов до усвідомлення структури предикації як носія конкретної елементарної думки А.К. Корсаков [19, 8-10]. Пророчими можна вважати роздуми щодо структури предикації та її ролі в мові фізіолога І.М. Сеченова, який ще в позаминулому столітті писав: «Нескінченна кількість людських думок, втілюючись у слово, приймає завжди **одну й ту ж загальну форму – тричленного речення**, яке складається з підмета, присудка та зв'язки. Завдяки незмінності цієї форми у людей різних за віком, різних епох та ступенів розвитку, нам однаково зрозумілі роздуми дикуна й дитини, думки наших сучасників та пращурів» (цит. за П.Ф. Протасенею [12, 82]). Отже, якщо не брати до уваги заперечення І.М. Сеченовим еволюції мислення, то його розуміння структури предикації як носія думки є цілком відповідним нашому.

Проте з появою предикації предикативність як форма мислення нікуди не зникає, вона продовжує разом з предикацією обслуговувати процес віддзеркалення, відіграючи у ньому не менш важливу роль ніж остання. Таким чином, сучасній людині, на відміну від прадавньої, притаманні дві форми мислення – предикативність (цілісне сприйняття дійсності – у психологічному вимірі – віддзеркалення на рівні уявлень) та предикація (концептуально структуроване віддзеркалення – віддзеркалення дійсності на рівні думок – логічний вимір).

Обидві вищезгадані форми мислення знаходяться між собою в діалектичному відношенні явища та його сутності, відповідно⁵. Окрім цього, цим формам мислення притаманні й інші діалектичні суперечності – заперечення, зокрема. Так, з одного боку, структура предикації є продовженням предикативності - свого роду її «вінцем», з іншого ж, вона є її якісним запереченням, «антиподом». Між предикативністю та предикацією існує й взаємовідношення діалектичної єдності індивідуального та загального, конкретного та абстрактного, цілісного та дискретного, відповідно.

Звичайно, ці форми мислення знайшли відповідне вираження в мові. Предикація втілилась у граматичній структурі предикації і в межах речення обслуговує сферу вираження думок. Предикативність же знайшла своє місце як у висловленнях-реченнях (кожне речення є одночасно й висловленням), так і у висловленнях не-реченнях. Останні не містять у собі (і навіть не передбачають) первинну структуру предикації, обслуговуючи у природній мові сферу уявлень. Висловлення не-речення, як і уявлення, відзначаються цілісністю, не-розчленованістю. Прикладом вербалізації предикативності (у вузькому сенсі цього терміну) у природній мові є, зокрема, т.зв. «номінативні речення», вигуки тощо.

Між предикацією та предикативністю не існує жорстких меж, одна форма мислення може вільно перетікати в іншу, чим, власне, і зумовлюється те, що вони повністю задовольняють комунікативні запити сучасної людини в будь-якій сфері діяльності. Цілком природно, що ця особливість мислення

⁵ Див.: О.А.Жаборюк «Проблема психогенези крізь призму теорії логико-граматичної динаміки» //Мовознавство. - К., 2009. – НАН України. - №6. – С. 3-15.

відбилася і в мові. Прикладом перетікання речень у висловлення не-речення є, зокрема, такі висловлення, які етимологічно беруть початок з речень: *Спасибі* (<== *Спаси бог!*), *Hullo* (<== *Whole be you!*), *Good-bye* (<== *God be with you!*) тощо. Ці висловлення у процесі багаторазового вжитку втратили свій первинний зміст, (перестали бути носіями конкретної елементарної думки) і вживаються зараз не з інформативною, а суто комунікативною метою. Досить красномовними прикладами цього процесу є те, що у слов'янських мовах мовна «руда» - найчастіше це синтаксичні структури модифікації та комплементатії - переробляється ще раз. Результатом цього є утворення на їх базі висловлень не-речень з предикативністю, тобто висловлень, подібних до речень: *Ребенку - год* (<== *Я даю ребенку год*: структура комплементатії); *Борщу - ціла миска* (<== *Ціла миска борщу*: структура модифікації). Іноді предикативність нашаровується на предикацію з метою надання реченням розмовності, невимушеності. Так, висловлення «*Сестру отличает скромность*» еквівалентне реченню «*Сестра – скромна*», що надає першому слову деякої подібності до підмета, а відтак всьому висловленню загалом - предикативності. Початок же воно бере з речення «*Скромность отличает сестру*», яке внаслідок додаткової «обробки» мисленням, укупі з відповідними маніпуляціями на вербальному рівні, перетворюється на аналізоване висловлення. В англійській мові в подібних випадках свідомо опускається дієслово **to be** в особовій формі, у результаті чого повноцінне речення-думка перетворюється на предикативне висловлення-уявлення. Це надає зображуваному «картинності», динамізму. Наприклад: *Women and kids screaming. The stall-holders, police and everybody else cursing me ...miles of cars tooting like hell while policemen on point duty concentrated on brow-beating me* (J. Herriot. *All Creatures Great and Small*. – L.: Pan Books, n. y.). Завдяки цьому засобу – перетворення речень на висловлення з предикативним звучанням – мова набирає гнучкості, пластичності, стає здатною віддзеркалювати найтонші нюанси сприйняття людиною оточуючого світу.

Полюсами предикації та предикативності в мові є відповідні функціональні стилі – стиль науково-технічної літератури та стиль художньої літератури, зокрема поезія.

Предикація та предикативність, їх взаємодія між собою, лежать в основі й характеру взаємовідношень між мовою і мистецтвом (образотворчим мистецтвом, музикою).

Сполучною ланкою між ними є предикативність, адже все ці явища є нічим іншим як своєрідними засобами синтезування об'єктивного з суб'єктивним. «Взаємодією віддзеркалюваного та віддзеркалювача» характеризує мистецтво В.І. Самохвалова [15, 19; 20]. «Самопротиборство суб'єкт-об'єктної єдності» - так визначає музичне буття А.Ф. Лосєв [8, 69].

Специфікою ж образотворчого мистецтва та музики по відношенню до мови є домінування в них предикативності – віддзеркалення на рівні уявлень, «цілісно-образний» тип віддзеркалення [13, 59], тоді як у мові предикація та предикативність функціонують на рівних началах. Спорідненість мови й образотворчого мистецтва через предикативність виявляється, зокрема, у

тому, що при спробах словесної передачі змісту картини глядач, зазвичай, вдається до використання висловлень не-речень (тобто висловлень, які не містять у собі первинної структури предикації). Ось як, наприклад, І. Репін описує своє враження від рисунка К. Брюллова «Розп'яття»:

«Фотокопія, очевидно, з рисунка сепією, виконаного з такою силою, з такою майстерністю геніального художника, з таким знанням анатомії! Енергія, віртуозність пензля... На цьому невеличкому клаптику тла так багато натхнення, світла, трагізму! Руки Христа міцно прибиті великими цвяхами, впалі груди від останнього віддиху виявили лінію хрящів; голова закинулась і загубилась в загальній агонії тіла. Ще мить і темрява, яка насувається смугами, накриє це страждання. Боже, скільки екстазу! Скільки сили в цих тінях, у цих рішучих лініях рисунка» [14, 36-37].

Виявом домінування предикативності, якій характерна розмитість, аморфність, може слугувати також те, що кожен глядач, цінитель мистецтва, інтерпретує один і той самий художній твір - чи то картину, чи то симфонію – індивідуально, по-своєму. Особливо це характерно для творів постмодерністського мистецтва, у яких ця форма мислення є чи не єдиною.

Однак домінування предикативності в образотворчому мистецтві та музиці аж ніяк не означає, що предикація в них взагалі відсутня. Психічна діяльність людини, як справедливо відзначають мистецтвознавці та філософи, має «гетерогенний характер» [1, 129; 40-41]. А тому створення цілісних образів нерідко потребує допомоги дискурсивного мислення [13, 59]. Доказом цього є існування в мистецтві такого поняття, як «творчий задум», що свідчить про попереднє осмислення художнього твору художником, скульптором чи музикантом. Нерідко художники та музиканти вдаються до дискурсивного мислення, даючи назву картині чи музичному твору, допомагаючи таким чином зрозуміти його основну ідею. (Наприклад: «Над вічним спокоєм» І. Левітана, «Пори року» П.І. Чайковського, «Козаки пишуть листа турецькому султану» І. Репіна, «Що є істина?» Н. Ге тощо). Нерідко об'єктом зображення митця є не безпосередня дійсність, а історичні події, осмислені і зафіксовані засобами мови. При цьому слід відзначити, що і сам рівень уявлень (тобто сама предикативність) суттєво відрізняється від тієї, яка існувала на рівні первісного суспільства. На сучасному етапі розвитку мислення ця форма не є еквівалентною безпосередньому сприйняттю [13, 62]. У багатьох аспектах уявлення зумовлюються такими особистісними характеристиками митця, як його освіта, морально-етичні норми, які він сповідує, його аналітичні здібності – і у цьому розумінні предикативність можна вважати вторинною до такої форми мислення, як предикація.

Що стосується художньої літератури, то цей вид мистецтва, так само як живопис, скульптура та музика, моделює світ крізь внутрішнє «я» митця. Специфіка ж її полягає в тому, що маючи на озброєнні такий могутній зображувальний засіб, як слово, художня література моделює світ, вільно маніпулюючи обома формами мислення – предикацією та предикативністю (або ж поєднанням обох) – у відповідності до характеру, якого набуває художній твір - аналітичного чи цілісно-образного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А.Л. Художественный образ и гносеологическая специфика искусства. Методологические проблемы. – М. : Наука, 1981. – 192 с.
2. Анисимов А.Ф. Исторические особенности первобытного мышления. – Л. : Наука, 1971. – 135 с.
3. Васильев С.А. Синтез смысла при создании и понимании текстов. – К.: Наукова думка, АН УРСР, 1988. – 69 с.
4. Еремеев А.Ф. Происхождение искусства. Теоретические очерки. – М. : Молодая гвардия, 1970. – 271 с.
5. Жаборюк О.А. Категорія стану в сучасній англійській мові та індоєвропейський синтаксичний процес. Теоретичні аспекти. – Одеса : Маяк, 1998. – 206 с.
6. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении. – М. : Госуд. антирелигиозное изд-во, 1937. – 512 с.
7. Леви-Строс К. Структурная антропология. – М. : Наука, 1985. – 535 с.
8. Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики. – М. : Издание автора, 1927. – 262 с.
9. Панфилов В.З. Грамматика и логика (грамматическое и логическое членение предложения). – М. – Л. : Мзд-во АН СССР, 1963. – 78 с.
10. Панфилов В.З. Гносеологические аспекты философских проблем языкознания. – М. : Наука, 1982. – 357 с.
11. Попов П.С. Суждение и предложение / Вопросы синтаксиса современного русского языка. – М. : Учитель, 1950. – С. 5-36.
12. Протасеня П.Ф. Проблемы общения и мышления первобытных людей. – Минск : Изд-во высшего и среднего спец. образования СССР, 1961. - 151 с.
13. Раппопорт С.Х. От художника к зрителю. Проблемы художественного творчества. М. : Сов. Художник, 1978. – 237 с.
14. Репин об искусстве. Составитель О.А. Лясковская. – М. : Изд-во Академии художеств СССР, 1960. – 187 с.
15. Самохвалова В.И. Язык искусства. Эстетика. – М. : Знание, 1982. – 63 с.
16. Сморг Л.О. Світ десяти муз. Мистецтво і дійсність. – Київ : Мистецтво, 1973. – 213 с.
17. Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения. Семиологическая грамматика. – М. : Наука, 1981. – 360 с.
18. Fleming W. Arts and Ideas. - N.Y. : Holt, Reinehart & Winston. - 797 p.
19. Korsakov A.K., Korsakov A.A. Theoretical Foundations of Modern English Grammar. Part I. Syntax. – Odessa : BMB, 2013. - 341 p.

REFERENCES

1. Andreev, A.L. (1981). Hudozhestvennyj obraz i gnoseologicheskaja specifika iskusstva. Metodologicheskie problemy. M. : Nauka.
2. Anisimov, A.F. (1971). Istoricheskie osobennosti pervobytnogo myshlenija. L.: Nauka.
3. Vasil'ev, S.A. (1988). Sintez smysla pri sozdanii i ponimanii tekstov. K.: Naukova dumka.
4. Eremeev, A.F. (1970). Proishozhdenie iskusstva. Teoreticheskie ocherki. M.: Molodaja gvardija.
5. Zhaborjuk, O.A. (1998). Kategorija stanu v suchasnij anglijs'kij movi ta indoevropejs'kij sintaksichnij proces. Teoretichni aspekti. Odesa: Majak.
6. Levi-Brjul', L. (1937). Sverhestestvennoe v pervobytnom myshlenii. M.: Gosud. Antireligioznoe izd-vo.
7. Levi-Stros, K. (1985). Strukturnaja antropologija. M. : Nauka.
8. Losev, A.F. (1927). Muzyka kak predmet logiki. M. : Izdanie avtora.
9. Panfilov, V.Z. (1963). Grammatika i logika (grammaticheskoe i logicheskoe chlenenie predlozhenija). M. – L. : Mzd-vo AN SSSR.
10. Panfilov, V.Z. (1982). Gnoseologicheskie aspekty filosofskih problem jazykoznanija. M. : Nauka.
11. Popov, P.S. (1950). Suzhdenie i predlozhenie. Voprosy sintaksisa sovremennogo russkogo jazyka, (5-36).
12. Protasenja, P.F. (1961). Problemy obshhenija i myshlenija pervobytnyh ljudej. Minsk : Izd-vo vysshego i srednego spec. obrazovanija SSSR.

13. Rappoport, S.H. (1978). Ot hudozhnika k zritelju. Problemy hudozhestvennogo tvorчества. M. : Sov. Hudozhnik.
14. Repin ob iskusstve. Sostavitel' O.A. Ljaskovskaja. (1960). M. : Izd-vo Akademii hudozhestv SSSR.
15. Samohvalova, V.I. (1982). Jazyk iskusstva. Jestetika. M. : Znanie.
16. Smorz, L.O. (1973). Svit desjati muz. Mistectvo i dijsnist'. Kii'v : Mistectvo.
17. Stepanov, Ju.S. (1981). Imena. Predikaty. Predlozhenija. Semiologicheskaja gramatika. M. : Nauka.
18. Fleming, W. Arts and Ideas. N.Y. : Holt, Reinehart & Winston.
19. Korsakov, A.K., Korsakov, A.A. (2013). Theoretical Foundations of Modern English Grammar. Part I. Syntax. Odessa : BMB.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015 р.